

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר אברהם פיליפס שליט"א

מכות יב. - בענין רוצח בשוגג ודין גואל הדם

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- מצות גלות, האם הוא על הרוצח או על הב"ד?
- האם מותר לגואל הדם להרוג את הרוצח לפני שהובא לב"ד ונגמר דינו לגלות?
- מי שאינו גואל הדם, והרג הרוצח חוץ לעיר מקלטו, האם הוא נהרג עליו?
- אם אין גואל הדם, האם ב"ד מעמידים גואל הדם לרדוף אחרי הרוצח?
- רבי אליעזר סובר שאסור לגואל הדם להרוג את הרוצח עד שיביאנו לפני ב"ד, וב"ד מתירים לו להורגו. האם הוא חולק על דברי ריב"י, שהתיר להגואל להרוג את הרוצח אפילו לפני שנידון בבית דין?
- רוצח במזיד, האם מיתתו על יד העדים או על ידי גואל הדם?
- אם נהפך הרוצח והרג לגואל הדם, האם הוא נהרג עליו?
- מי שהרג בשוגג ונרדף על ידי גואל הדם, האם הוא נחשב "גברא קטילא"?
- האם חייב אדם לסכן את חייו כדי להציל חיי חברו?

1. במדבר פרק ל"ה פסוקים כ"ה - כ"ח, וז"ל, "כה וְהִצִּילֹהוּ הָעֵדָה אֶת הַרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהִשִּׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מְקַלְטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ. כו וְאִם יֵצֵא יֵצֵא הַרֹצֵחַ אֶת גְּבוּל עִיר מְקַלְטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה. כז וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר מְקַלְטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת הַרֹצֵחַ אִין לוֹ דָּם. כח כִּי בְעִיר מְקַלְטוֹ יֵשֶׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הַרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אַחֲזָתוֹ."

2. רמב"ם הלכות רוצח פרק א' הלכות א' - ב', וז"ל, "הלכה א'. כל הורג נפש אדם מישראל עובר בלא תעשה שני (שמות כ' י"ד) לא תרצח, ואם רצח בזדון בפני עדים מיתתו בסייף שנאמר (שמות כ"א כ') נקם ינקם, מפי השמועה למדו שזו מיתת סייף, בין שהרג את חברו בברזל בין ששרפו באש מיתתו בסייף. הלכה ב'. מצוה ביד גואל הדם שני (במדבר ל"ה י"ט) גואל הדם הוא ימית את הרוצח, וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם, לא רצה גואל הדם או שלא היה יכול להמיתו או שאין לו גואל דם בית דין ממיתין את הרוצח בסייף."

ושם פרק ה' הלכה ו', וז"ל, "וכן הרב המכה את תלמידו או שליח בית דין שהכה את בעל דין הנמנע מלבוא לדין והמיתו בשגגה פטורין מן הגלות שני לחטוב עצים, לדברי הרשות, יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין, שהרי שגגו והרגו בשעת עשיית המצוה."

3. ספר החינוך מצוה ת"י (להגלות הרוצח בשוגג), וז"ל, "וגם המכה גם הוא בכלל מצות עשה זו, שנאמר עליו [שם, כ"ח], כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול."

4. משנה מכות ט:, וז"ל, "ומוסרין להן שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו, רבי מאיר אומר (אף) הוא מדבר ע"י עצמו, שנאמר (דברים י"ט) וזה דבר הרוצח. רבי יוסי בר יהודה אומר בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותו משם, מי שנתחייב מיתה בב"ד הרגוהו, ושלא נתחייב מיתה

פטרורו, מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו, שנאמר (במדבר ל"ה) והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגו'."

5. מנחת חינוך מצוה ת"י אות י"ח, וז"ל, "אבל שאר בני אדם חייבים עליו. ואם גואל הדם הרגו בתוך עיר מקלטו נהרג עליו. והנה נראה מלשון הר"מ כאן ה"י שכתב דקודם שנכנס או בחזירתו עם השנים וכו' דפטור דוקא בדרך חוץ לעיר מקלט, אבל אם הוא בעיר מקלט אפילו קודם שהבית דין דנו חייב גואל הדם, וכן נראה, דכל שכן הוא קודם גמר דין מלאחר גמר דין כיון דלאחר גמר דין וחייב גלות נקלט ואם הרגו גואל הדם בעיר מקלטו נהרג, קודם גמר דין דאפשר דאינו חייב גלות כלל בודאי נהרג עליו אם הרגו בעיר מקלטו, כן נראה [ע"ע לקמן אות כ"ב]."

6. חזון איש מכות י: - מופיע להלן בסוף הרשימה.

7. גמרא מכות י:; וז"ל, "הוא דאמר כי האי תנא; דתניא ולו אין משפט מות, בגואל הדם הכתוב מדבר; אתה אומר בגואל הדם הכתוב מדבר, או אינו אלא ברוצח? כשהוא אומר (דברים י"ט) כי לא שונא הוא לו מתמול שלשום הרי רוצח אמור, הא מה אני מקיים ולו אין משפט מות? בגואל הדם הכתוב מדבר. תנן מוסרין לו שני ת"ח, שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו מאי לאו דמתרו ביה דאי קטיל בר קטלא הוא! לא, כדתניא וידברו אליו דברים הראוים לו, אומרים לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים, בשגגה בא מעשה לידו ר"מ אומר הוא מדבר ע"י עצמו, שנאמר וזה דבר הרוצח, אמרו לו הרבה שליחות עושה. אמר מר בשגגה בא מעשה לידו. פשיטא, דאי במזיד בר גלות הוא? אין, והא תניא, ר' יוסי בר' יהודה אומר בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט, וב"ד שולחין ומביאין אותם משם."

רמב"ם הלכות רוצח פרק ה' הלכות ח', ט', וז"ל, "הלכה ח. כשמשיבין אותו מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו גואל הדם בדרך ואומרין להם אל תנהגו בו מנהג שופכי דמים בשוגג בא מעשה לידו.
הלכה ט. רוצח בשגגה שהרגו גואל הדם חוץ לתחום עיר מקלטו פטור שני (דברים י"ט ו') ולו אין משפט מות."

8. משנה מכות יא:; וז"ל, "רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם רבי עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין עליו."

וגמרא שם יב., וז"ל, "ת"ר (במדבר ל"ה) ורוצח גואל הדם את הרוצח מצוה ביד גואל הדם, אין גואל הדם רשות ביד כל אדם דברי רבי יוסי הגלילי, ר' עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין עליו... אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו, כמאן? לא כר' יוסי הגלילי ולא כר"ע! הוא דאמר כי האי תנא; דתניא, ר' אליעזר אומר (במדבר ל"ה) עד עמדו לפני העדה למשפט."

ורש"י שם ד"ה ורוצח, וז"ל, "איכא לפרושי לשון ציווי, כמו (שמות לו) ועשה בצלאל ואהליאב, ואיכא לפרושי לשון רשות, כמו ועשה ה' להם וגו' (דברים לא)."

9. רמב"ם הלכות רוצח פרק ה' הלכה י', וז"ל, "נכנס לעיר מקלטו ויצא חוץ לתחומה בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להרגו ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שני (במדבר ל"ה כ"ז) אין לו דם."

10. גמרא סנהדרין מה: , וז"ל, "ומי בעינן קרא כדכתיב? והתניא (במדבר ל"ה) מות יומת המכה רוצח הוא, אין לי אלא במיתה הכתובה בו, מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, תלמוד לומר מות יומת המכה מכל מקום. שאני התם דאמר קרא מות יומת. וליגמר מיניה! משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין; רוצח הא דאמרן, גואל הדם מאי היא? דתניא (במדבר ל"ה) גאל הדם ימית את הרצח מצוה בגואל הדם, ומניין שאם אין לו גואל שבית דין מעמידין לו גואל, שנאמר (במדבר ל"ה) בפגעו בו, מכל מקום."

ורש"י שם ד"ה גואל הדם, וז"ל "כלומר מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו."

וחידושי הר"ן שם, וז"ל, "מנין שאם אין לו גואל הדם שב"ד מעמידין לו גואל הדם. פירש"י ז"ל לענין רוצח בשגגה שיצא חוץ לעיר מקלטו במזיד שמצוה ביד גואל הדם להורגו שנא' ורוצח גואל הדם את הרוצח. וקשה דבהדיא איתא בפ' אלו הן הגולין (י"ב א') ת"ר ורוצח גואל הדם את הרוצח מצוה ביד גואל הדם אין גואל הדם רשות ביד כל אדם דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין עליו, וקיי"ל כר"ע, וא"כ הכא לא אשכחן שיעמידו ב"ד אדם אחר תחת גואל הדם להורגו. ועוד קשה דהאי קרא דהכא דגואל הדם ימית את הרוצח בפגעו בו לא כתיב גבי שוגג אלא גבי מזיד, ועוד דהתם איכא אוקמתא דרב טוביה בר מתנא אליבא דר"א דרוצח שיצא חוץ למקלטו והרגו גואל הדם נהרג עליו אלא מעמידין אותו לפני ב"ד והם ישפטו אותו למות על שיצא חוץ לעיר מקלטו.

לפיכך משמע דהך ברייתא דהכא מיירי בין ברוצח במזיד בין ברוצח בשוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו ובא לב"ד לדונו, שגואל הדם יטעון טענותו בפני ב"ד על שראוי להמיתו ושם אין לו גואל הדם שב"ד יעמיד אדם אחר תחת גואל הדם שיטעון בחובת הרוצח, וכדאמר"י בפ' א' דיני ממונות (ל"ג ב') חובתיה דמאן חובתיה דגואל הדם אלמא הוא טוען כל טענות שיוכל לטעון נגד הרוצח, וג"כ כשפטו ב"ד את הרוצח למות מצוה ביד גואל הדם להמיתו שישפוך עליו חמתו ואם אין שם גואל הדם מצוה ביד אחר להמיתו, ובהאי גוונא יעלו דברי רש"י ז"ל על נכון, אלא דלאו דוקא רוצח מזיד אלא אף רוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו."

11. ריטב"א מכות יב. ד"ה אמר מר זוטרא, וז"ל, "א"ר זוטרא בר טוביא א"ר רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו. וכתב רבינו מאיר הלוי ז"ל דהא פליגא אדרב הונא דלעיל דאמר רוצח שגולה לעיר מקלטו והרגו גואל הדם בדרך פטור, דהשתא היכא שהשיגו בדרך והרגו פטור היכא דיצא משם מיבעיא דפטור ע"כ, וכן היה סובר מורי הרב הלוי ז"ל דההיא דרב הונא פליגא ואיהו דאמר כר' יוסי וכר"ע וכסתם מתניי והלכתא כוותיה. וקשיא לי היכי לא מפרש לה תלמודא, ואי לאו דמסתפינא מרבוותין ז"ל הוה אמינא דלא פליגי, דדילמא בהא דהכא מודה ר"ה דגואל הדם נהרג עליו כיון שכבר קלטוהו מחיצות לרוצח ודעתו לחזור שם, וה"ה שהיה אפשר לומר דאפילו לר"ע ולר' יוסי דאמרי הכא שאינו נהרג הוה אמרי התם נהרג דשאני הכא שפשע הרוצח בעצמו לצאת חוץ למקלטו מה שאין כן התם שהיה בורח למקלטו, והיינו דפריך התם דרב הונא ולא אוקימנא בתנאי דהכא כלל, כנ"ל."

12. חזון איש מכות יב. - מופיע להלן בסוף הרשימה.

13. משנה למלך הלכות רוצח פרק א' הלכה ט"ו, וז"ל,

הדם להורגו, אם נתאמץ הרוצח והרג לגואל
הדם אם נהרג עליו. ומסתברא דאינו נהרג
עליו, וסמך לדברי זמרי דאמרינן [סנהדרין

"הרואה רודף אחר חבירו להורגו כו' ויכול
להציל ולא הציל ה"ז ביטל מצות עשה כו'.
נסתפקתי ברוצח בשגגה שיש רשות לגואל

פ"ב.]. נהפך זמרי והרג לפנחס אין נהרג עליו, ועדיין אין בידי ראייה מכרחת לזה. וכן נסתפקתי ברודף אחר חבירו להורגו וכן רודף אחר הערוה שניתן להצילו בנפשו אם נתאמץ הרודף והרג את המציל אם נהרג עליו, ונראה דבאלו נהרג עליו דדוקא גבי זמרי דליכא מצוה גבי פנחס אלא רשות אמרינן נהפך זמרי והרגו לפנחס אינו נהרג אבל רודף אחר חבירו או אחר הערוה דאיכא

מצוה להצילו, וכמ"ש רבינו, אם הרג רודף למציל נהרג עליו. וכן יש לדקדק מדברי ר"י ז"ל במישרים נתיב ל"א ח"ב שכתב ואם הבועל נהפך והרגו לקנאי אפילו בשעת מעשה אינו נהרג כי רודף היה הקנאי כי אינו מצוה להרגו אלא ברשות בעלמא ע"כ, הרי שתלה הדבר לפי שאינו מצוה להורגו ודוק. ורוצח בשגגה דינו כדן בועל ארמית שהרי רשות היא ביד גואל הדם ולא מצוה ודוק."

14. רמב"ם הלכות רוצח פרק א' הלכה י"ג, וז"ל, "כל היכול להציל באבר מאיבריו ולא טרח בכך אלא הציל בנפשו של רודף והרגו הרי זה שופך דמים וחייב מיתה, אבל אין בית דין ממיתין אותו."

15. חידושי מרן רי"ז הלוי הלכות רוצח פרק א' הלכה י"ג - מופיע להלן בסוף הרשימה.

16. גמרא מכות יב., וז"ל, "כשם שהעיר קולטת וכו'. ורמינהו (במדבר ל"ה) וישב בה, בה ולא בתחומה! אמר אביי לא קשיא כאן לקלוט כאן לדור."

17. אור שמח הלכות רוצח פרק ו' הלכה י"ב, וז"ל,

וכן מוכח דישאל שהרג בשגגה את העבד גולה, אף על גב דעבד אין לו חייס ומותר בבתו ומאן איהו גואל דמו, הא כתב רבינו בריש הלכות אלו דכל הראוי לירושה הוי גואל הדם ומאן איהו יורשי העבד, ועיין בנזיר (דף סא) בשיטה, וע"כ דגולה משום כפרה. וכן מהא דנגמר דינו ומת מוליכין עצמותיו לשם, הרי דמשום כפרה מגלין אותו."

"אמנם כפי הנראה דכל עיקר דין מקלט הוא מטעם שמא יהרגנו גואל הדם, אם כן שפיר אמר ר' יוחנן ריש מכות ומה הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה, לפי שהגואל הדם מותר להרגו בכ"מ, הן שלא עשו במזיד מעשה דכאשר זמם ולא כאשר עשה, אם כן לא שייך גואל הדם שעדיין חי הוא ולמה יגלו, וע"כ דאף במקום דלא שייך דין גואלי הדם הוי"א דיגלו משום כפרה כדפריך תלמודין.

18. ספר החינוך מצוה ת"י, וז"ל, "משרשי המצוה, לפי שעון הרציחה חמור עד מאד שבה השחתת העולם, עד שאמרו זכרונם לברכה שההורג נפש מזיד אפילו עשה כל המצוות אינו ניצול מן הדין, שנאמר [משלי כ"ח, י"ז] אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס ולא ימלט, ולכן ראוי למי שהרג אפילו שוגג מכיון שבאת תקלה גדולה כזו על ידו, שיצטער עליה צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה שנפרד האדם מאוהביו ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים."

19. רמב"ם הלכות רוצח פרק ח' הלכה י"א, וז"ל, "כל עיר הקולטת תחומה קולט כמוה, אילן שהוא עומד בתוך תחום ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום משיגיע תחת הנוף נקלט, היה עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום משיגיע לעיקרו נקלט, וההורגו שם נהרג עליו, ואע"פ שהתחום קולט אין הרוצח דר בו, שני' (בדבר ל"ה כ"ה) וישב בה, בה ולא בתחומה."

20. מאירי מכות יב., וז"ל, "אע"פ שביארנו שתחומה של עיר קולטת מ"מ אין הרוצח יכול לדור בתחום דרך דירה שנאמר וישב בה ולא בתחומה, ולא סוף דבר בבית הבנוי שהרי אי אפשר לבנות בית לשם, והוא ששלשת אלפים אמה נתנו ללויים חוץ לעיר וסביבה אלף למגרש שאין שם לא בית ולא שדה ואלפים לשדות וכרמים ואין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש, אלא אפילו לדור בתחומה במחלות שתחת הקרקע אינו רשאי, ואם עשה כן התיר עצמו ואין גואל הדם נהרג עליו על הדרך שביארנו."

21. כסף משנה הלכות רוצח פרק א' הלכה י"ד, וז"ל, "וכתב הגהות מיימון עבר על לא תעמוד וכו' בירושלמי מסיק אפ"י להכניס עצמו בספק סכנה חייב עכ"ל. ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי הוא ספק."

22. אור שמח הלכות רוצח פרק ז' הלכה ח', וז"ל,

הגואל להרגו אין לו משפט מות, תו אין יכולים בית דין להמיתו, וכיון שהותר דמו לגואל הדם אין לו להכניס עצמו בספק סכנה עבור הצלת חבירו מסכנה ודאית, כן נראה. ומוכח מזה דלא כהגמ"י בשם ירושלמי דתרומות שהובא בכס"מ פרק א' דחייב להכניס עצמו בספק סכנה, ומירושלמי גופיה אינו מוכח למעיין היטב בו.

"הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם כו' אפילו כל ישראל צריכין לתשועתו אינו יוצא משם לעולם כו' התיר עצמו למיתה. הוסיף רבינו טעם למה אינו יוצא דהלא פקוח נפש דוחה כל מצות שבתורה ומכל שכן פקוח נפש דכל ישראל ואסתר תוכיח, רק דנגד הטבע אין לנו להוסיף אחרי מצות יוצר הטבע, חוקר כליות ולב הוא אמר כי אם יחס לבב

6. חזון איש מכות י:

כיו"צ שצריך פסק ז"ד, ואף אם יתברר אח"כ שהיה בר גלות לא מפטר גואל הדם, דבשעה שהרגו עדיין לאו בר גלות הוא ולא בר קטלא הוא כדאמר לעיל ה' א', אבל בר"מ פ"ה ה"י כתב דאחד ההורגו בדרך קדם שיכנס לעיר מקלט, משמע אפ"י קדם גמר דין, והדבר מוכח בגמ' סנהדרין מ"ט א' [כמש"כ לק' ד"ה ונראה] והיינו דמויד דלא סגי ליה בגלות ג"כ לא עדיף משוגג דאין גואל הדם נהרג עליו כמש"כ הר"מ פ"ו מה' רוצח ה"ה, והנה יוצא הרגו קודם שהעמיד את אבנר לפני ז"ד לדונו בדין גואל הדם להרגו ולמפטר, ואם איתא דבשוגג כה"ג נהרג עליו אין כאן ילפותא למפטר גואל הדם ברוצח במויד, אלא ע"כ ר"ה דדריש לקרא ולו אין משפט מות [דברים י"ט ו'] קאי אפ"י קדם גמר דין, דלענין למפטר גואל הדם סגי בהוראה וכשיבצר אחר כן שהיה בר גלות גואל הדם פטור, וזוה ילפינן גם מויד, ונראה לפ"ו דר"ה סבר דרוצח שיצא במויד ומלאו גואל הדם והרגו פטור, דלא כר"א דאמר לק' י"ב א' דגם ביצא במויד צריך פסק בית דין להמיר את גואל הדם להרגו שהרי צריך צירור שמה הוא תוך התחום ושמה היה בשוגג, וכיון דצריך פסק דין לא סגי בזה שיבצר אחר כך אלא קדם גמר דין עדיין לאו בר קטלא הוא, והכי פסק רב שם בגמ', אבל ר"ה נראה דלא ס"ל הכי, דלא מסתבר שיהא בתחלתו קל הריגתו יותר מיצא במויד.

ולפ"ז סוגיא דסנהדרין מ"ט א' כר"ה ולא כרב וזוה נתפרש טעמי' דהר"מ פ"ה ה"י דפסק דלא כרב והקשו דהלא כל מקום דנחלקו תנאי ופסק אמורא כד מנייה הלכה כן ולמה לא פסק כרב, ולהאמור פסק כר"ה דסתמא דגמ' בסנהדרין כותי' דר"ה, ובר"מ פ"ה ה"י לוינה ה"י בטעות, והא דכתב אחד ההורגו בדרך כו' הוא סיוס ה"ט, ומה שכלל הר"מ הרגו בדרך קדם שנכנס ולאחר שב"ד מחזירין אותו, אינן כלולין רק לענין שאין גואל הדם נהרג עליו, אבל יש הבדל ביניהן דלאחר שמחזירין אותו אין מונעין גואל הדם בחזקה אלא בבקשה אבל קדם גמר דין מחזיקין אותו לרודף וכמו שכתוב לקמן.

י' ע"ב רוצח שגלה לעיר מקלט ומלאו גואל הדם והרגו פטור, ברוצח שנס עכשו לעיר מקלט, יש ז' הלוקות, אחת, שבכז נגמר דינו לגלות והולך מז"ד לעיר מקלט, ז' ננס אחר רציחתו לעיר מקלט, ובהולך מז"ד למקלט טעם הסוברין דגואל הדם נהרג עליו, משום דחשיב לו כיצא מעיר מקלטו בשוגג או באונס דגואל הדם שהרגו נהרג עליו כדאמר לק' י"ב א', ור"ה דאמר אין נהרג עליו יניף מקרא ובה"כ הוא דקדם שנכנס אין לגואל הדם דמיס כשהרגו, אע"ג דזה שנמצא עכשו חוץ לעיר המקלט הוא באונס ואין כאן מלוא ולא רשות אלא אינו נהרג עליו ומשמע דאין רשאים להזיל את הרוצח מידו בעל כרחו אלא מבקשין הימנו כדאמר בגמ' דמשום זה משלחין ז' ת"ח שידברו עמו, ומשמע דאין מן הראוי לשלוח בעלי אגרופין שיעכבו את גואל הדם בעל כרחו, ומ"מ אין גואל הדם עושה כהוגן בהריגתו שהרי רצון חכמים שיפרישוהו ת"ח השלוחין לזה. ודלוקה הב' שפגעו גואל הדם קדם פסק דין, וזוה אפשר דמודה ר"ה דנהרג עליו, שהרי עדיין לא נתברר שהוא בר גלות, והרבה תנאים צעין לחיוב גלות כגון דקדוק אופן ההריגה דלמא היה קרוב לאונס ודלמא יסרו דבר מלוא, ודלמא פרסם, ודלמא אין עדים בדבר ועוד

12. חזון איש מכות יב.

ומדברי הר"מ מצואר דמזוה בגואל הדם היינו שמעשה ההריגה מזוה בגואל הדם, ויש לעי' הלא המזוה של ההריגה היא על העדים כדאמר בקוגיא דסנהדרין שם ובר"מ פי"ג מה' סנהדרין ה"א, וגם לשון הגמ' מעמידין לו גואל הדם קשה שהרי מיתמו בכל אדם, וז"ל דהוא לשון מליצה, אבל הרמב"ן שם פירש דמזוה בגואל הדם היינו להשתדל לרדוף אחריו ולהציאו לז"ד לקיים דינו אבל ההריגתו עצמה אין מזוה על גואל הדם אלא בעדיו, ואם אינם יכולין מיתמו בכל אדם, ולפי חילוק פירושם נחלקו במנינה, לדעת הרמב"ן היא מזוה בפני עצמה ואינו מפרטי דין מיתת הרוצח, אלא מזוה מיוחדת שהיא' אדם פרטי חובע הולאת הדין לפועל ואם אין גואל הדם חייבין ז"ד להמנות אחר על זה [וכמו שחשב הר"מ לא תחוס ללאו בפני עצמו] אבל לדעת הרמב"ם הוא פרט בהריגתו, ונראה דמזוה בגואל הדם ולא בעדים ודין עדים גדליכא גואל הדם, ומעמידין לו גואל הדם היינו אם איכא עדים נעשים העדים גואל הדם, ואם אין עדים שאר כל אדם וז"ע.

15. חידושי מרן רי"ז הלוי הלכות רוצח פרק א' הלכה י"ג

ונראה דדעת הרמב"ם היא, דבאמת שני דינים נאמרו ברובא שיאל חוץ לעיר מקלטו, חדא דדין של גואל הדם לריב"ג למזוה ולר"ע לרשות וזה נלמד מקרא דורחא גואל הדם את הרוצח, וכמצואר במכות שם דריב"ג ור"ע פליגי בפירושא דורחא אם פירושו מזוה או רשות, ודין זה נובג רק בגואל הדם, והדין דאין לו דם הנאמר בסיפא דקרא הוא דין צפ"ע, והוא דין הנאמר על עצמו של הרוצח דחלה בו חרות אין לו דם ואין חייבין על רציחתו, ודין זה אינו שייך דוקא לגואל הדם, כי"א דשיקר דינו הוא חלות דין בגופו של הרוצח דדין חרות אין לו דם עליו, וממילא דאין עליו חובב רציחה כלל אף לכל אדם, והבו מה דחנינן בדברי ר"ע דכל אדם אין חייבין עליו משום דחלה ב"י בעצמו חלות דין דאין לו דם, ומקור דבר זה נראה הוא מהא דאיתא בספרי פ' מסעי ומלא אוחו גואל הדם בכל אדם, ובפסוקא זוערתא הכיאה בגירסא ומלא אוחו גואל הדם וגוי' אין לו דם אפילו בכל אדם, [וכן משמע בגירסא בחוספתא מכות פ"ב אין לו דם בכל אדם עיי"ש], והן הן דברי הרמב"ם דהא דכל אדם אין חייבין עליו הוא דין צפ"ע מקרא דאין לו דם. ולפי"ז אין רא"י מהא דכל אדם אין חייבין עליו דנחשב גברא קטילא עיי' דין רשות של גואל הדם, כיון דנחבאר דהכא פשוטו מלד עצמו מגז"כ דאין לו דם שנאמר לענין כל אדם, ואדרבה שמעינן מהא דלריכין לקרא דאין לו דם לפטור כל אדם, ש"מ דאינו נחשב ממילא לגברא קטילא עיי' דין רשות של גואל הדם, אשר לפי"ז נראה דגם הא דבאנו מהחוספתא דחוץ לחוס עיר מקלטו דאין חייבין לא על מכתו ולא על קלתו ולא על נזק חבלה שלו, לאו משום לחא דגואל הדם הוא דקאחתינן עלה, כי"א דהוא מכת חלות הדין דאין לו דם הנאמר על עצמו של הרוצח דרחמנא שוי"י זכא לגברא קטילא, ובעיקר הדין דאין לו דם נאמר דין גברא קטילא, וממלא דדין גברא קטילא שלו הוא מגז"כ שנאמר בעיקר דינו של הרוצח שיאל חוץ לחוס, אבל עיי' דין רשות של גואל הדם אינו געשה ממילא לגברא קטילא.

פ"א הי"ג כל היכול להגיל בחצר מאיצריו ולא ערה בכך אלא הגיל בנפשו של רודף והרגו הי"ז שופך דמים וחייב מיתה אבל אין ז"ד ממיתין אותו עכ"ל, והראב"ד צפ"ע מה"ל מלכים חולק עיי' וסובר דההורגו נהרג עליו, ובעור ס"י חכ"ה כתב ז"ל ואינו יודע כיון שחייב מיתה למה אין ז"ד ממיתין אותו עכ"ל,

והנה ראיתי להגר"ש אייגר שרואה ליטב דעת הרמב"ם, עפ"י"מ שהוצא במל"מ פ"ה מה"ל חובל ומזיק בשם מי שכתבו דהא דאמר דאם יכולין להגיל בחדא מאצריו של רודף שאין הורגין אותו שדין זה לא נאמר אלא באיש אחר הכא להגיל אבל הנרדף אינו מדקדק בזה עיי"ש, וכיון דהנרדף עצמו רשאי להורגו ממילא הוי גברא קטילא, ומשוי"ה פסק הרמב"ם דאין חייבין עליו, ומציא רא"י לזה מהא דפסק הרמב"ם צפ"ה מה"ל רוצח הי"ז ברובא שיאל חוץ לעיר מקלטו דרשות ביד גואל הדם וכל אדם אין חייבין עליו, הכי דהא שרשות ביד גואל הדם להורגו משוי' ל"י לגברא קטילא ואין חייבין עליו וה"ל הכא דכותה עכ"ד,